

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Державної служби
України з етнополітики та
свободи совісті

13 травня 2026 р. № Н-82/11

ВИСНОВОК

релігієзнавчої експертизи Статуту про управління Української Православної Церкви на наявність церковно-канонічного зв'язку з Московським патріархатом

Преамбула:

Основні поняття, які використовуються у Висновку релігієзнавчої експертизи Статуту про управління Української Православної Церкви на наявність церковно-канонічного зв'язку з Московським патріархатом (далі — Висновок релігієзнавчої експертизи), та їх базові значення:

- Українська Православна Церква (далі — УПЦ) — релігійне об'єднання, яке створене у 1990 році шляхом трансформації Українського екзархату Російської Православної Церкви в Україні та очолюється митрополитом Онуфрієм із 2014 року.

- Російська («Руська», «Русская») Православна Церква (далі — РПЦ), інша назва — Московський патріархат (існує також практика вживання обох назв одночасно «Російська Православна Церква — Московського патріархату», як-от, наприклад, написано у Грамоті Московського патріарха від 27.10.1990) — релігійна організація, яка очолюється Московським патріархом і яка має свої структури у багатьох країнах світу, а єдиний релігійний центр — у м. Москві. Своєю канонічною територією РПЦ на сьогодні вважає понад 40 країн світу, зокрема й Україну (Статут РПЦ, Глава I, пункт 3 (<http://www.patriarchia.ru/db/text/133115.html>): «Юрисдикция Русской Православной Церкви простирается на лиц православного исповедания, проживающих на канонической территории Русской Православной Церкви: в Российской Федерации, Украине, Республике Беларусь, Республике Молдова, Азербайджанской Республике, Республике Казахстан, Китайской Народной Республике, Кыргызской Республике, Латвийской Республике, Литовской Республике, Монголии, Республике Таджикистан, Туркменистане, Республике Узбекистан, Эстонской Республике, Японии, а также на добровольно входящих в нее православных, проживающих в других странах»).

У Висновку релігієзнавчої експертизи для перекладу офіційної назви «Русской Православной Церкви» використовується один із можливих варіантів такого перекладу — «Російська Православна Церква», що цілком відповідає загальній традиції найменування цієї церкви в англomовній релігієзнавчій, богословській та історичній літературі як «Russian Orthodox Church».

1. Підстава проведення Релігієзнавчої експертизи Статуту про управління Української Православної Церкви на наявність церковно-канонічного зв'язку з Московським патріархатом (далі — Релігієзнавча експертиза):

- п. 2 рішення Ради національної безпеки і оборони України від 01 грудня 2022 р. «Про окремі аспекти діяльності релігійних організацій в Україні і застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)», введеного в дію Указом Президента України від 01 грудня 2022 р. № 820/2022.

- Наказ Державної служби України з етнополітики та свободи совісті від 23 грудня 2022 р. № Н-39/11 «Про забезпечення проведення релігієзнавчої експертизи Статуту про управління Української Православної Церкви».

2. Виконавці:

2.1. Згідно з пунктом 1 наказу Державної служби України з етнополітики та свободи совісті від 23 грудня 2022 р. № Н-39/11 «Про забезпечення проведення релігієзнавчої експертизи Статуту про управління Української Православної Церкви» утворено Експертну групу із забезпечення проведення релігієзнавчої експертизи Статуту про управління Української Православної Церкви (далі — Експертна група) у складі:

- Козловський І.А., старший науковий співробітник відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, кандидат історичних наук;

- Саган О.Н., завідувач відділенням релігієзнавства Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, доктор філософських наук, професор;

- Смирнов А.І., професор кафедри історії імені проф. М.П. Ковальського Національного університету «Острозька академія», доктор історичних наук;

- Филипович Л.О., провідна наукова співробітниця відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, докторка філософських наук, професорка;

- Харьковщенко Є.А., завідувач кафедри релігієзнавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор філософських наук, професор;

- Чорноморець Ю.П., професор кафедри богослов'я та релігієзнавства Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, доктор філософських наук, професор;

- Кочубей В.Ю., головний спеціаліст Відділу співпраці з релігійними спільнотами Державної служби України з етнополітики та свободи совісті, секретар Експертної групи.

2.2. Головою Експертної групи обрано професора О.Н. Сагана (Протокол № 1 від 26.12.2022 засідання Експертної групи).

3. Об'єкт експертизи: документи, які засвідчують чи спростовують наявність церковно-канонічного зв'язку УПЦ із РПЦ (Московським патріархатом):

- Статут про управління Української Православної Церкви (прийнятий на Соборі УПЦ 27.05.2022) (Додаток 1).

- «Грамота Олексія II, Божою милістю Патріарха Московського і всієї Русі Митрополиту Київському і всієї України Філарету» від 27.10.1990 (далі — Грамота), згадувана у Статуті УПЦ (Додаток 2).

- Рішення Архієрейського Собору РПЦ від 25—27 жовтня 1990 року щодо статусу Української Православної Церкви, на виконання яких було надано Грамоту, згадані у Статуті про управління УПЦ (<http://www.patriarchia.ru/db/text/525408.html>) (Додаток 6), та у Грамоті.

- Чинна редакція Статуту РПЦ від 2017 р. (<http://www.patriarchia.ru/db/document/133114/>) (Додатки 7-1, 7-2).

- Лист митрополита Онуфрія Голові ДЕСС від 01.06.2022 № 0464 з офіційними тлумаченнями положень Статуту про управління Української Православної Церкви (далі — Статут про управління УПЦ) (у редакції, прийнятій на Соборі УПЦ 27.05.2022) (Додаток 3).

- Лист митрополита Онуфрія голові ДЕСС від 28.09.2022 № 0838 з офіційними роз'ясненнями окремих положень Статуту про управління УПЦ (у версії, прийнятій на Соборі УПЦ 27.05.2022) (Додаток 5).

Долучення до Релігієзнавчої експертизи листів митрополита Онуфрія з тлумаченнями Статуту про управління УПЦ і роз'ясненнями його положень безпосередньо пов'язане з тим, що згідно із законодавством, релігієзнавча експертиза статутів релігійних організацій здійснюється за участі представників цих релігійних організацій, а зазначені листи вичерпно представляють актуальну офіційну позицію УПЦ стосовно норм Статуту про управління УПЦ, зокрема і таких принципових, як згадування Грамоти.

- Постанова Собору УПЦ від 27.05.2022, згадувана у Листах митрополита Онуфрія (<https://news.church.ua/2022/05/27/postanova-soboru-ukrajinskoji-pravoslavnoji-cerkvi-vid-27-travnja-2022-roku/>) (Додаток 8).

4. Мета експертизи: встановити згідно зі Статутом про управління УПЦ та документами, що мають безпосереднє відношення до нього, наявність церковно-канонічного зв'язку та входження УПЦ до структури Московського

патріархату (РПЦ) чи спростувати наявність церковно-канонічного зв'язку і входження УПЦ до структури Московського патріархату (РПЦ).

5. Методика експертного дослідження:

- Висновок релігієзнавчої експертизи ґрунтується на усталених у науці про релігію принципах дослідження релігійних організацій, їхньої еволюції та трансформації під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів. У підґрунтя свого дослідження Експертна група кладе також категорії, які визначають об'єкт дослідження, поняття та підходи, які сформувалися у православному богослов'ї взагалі та православній еклезіології (науці про Церкву) зокрема.

- Експертна група послуговується загальними принципами об'єктивності, когнітивності, моделювання, світоглядного плюралізму, цілісності, системності й контекстуальності у підходах, компаративного аналізу, а також специфічно релігієзнавчими принципами свободи совісті, толерантності та терпимості.

- Експертиза є релігієзнавчою, але не носить юридичного характеру, хоча експерти і брали до відома положення законодавства України, якими визначено ознаки входження релігійних організацій, які здійснюють свою діяльність в Україні, до структури закордонних релігійних центрів при визначенні наявності/відсутності церковно-канонічного зв'язку УПЦ з Московським патріархатом (а саме, Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації», далі — Закон України № 987).

6. Експертний аналіз:

6.1. Статут про управління УПЦ (прийнятий на Соборі УПЦ 27.05.2022).

«Статут про управління Української Православної Церкви» є внутрішнім документом цієї релігійної організації, зміни до якого приймаються Собором УПЦ. 27.05.2022 Собор УПЦ у відповідь на пропозиції Синоду і Собору єпископів УПЦ змінив Статут про управління УПЦ — було прибрано згадки про Московський патріархат та взаємовідносини УПЦ із РПЦ. Проте було введено норму у Розділ I. п. 1: «Українська Православна Церква є самостійною і незалежною у своєму управлінні та устрої відповідно до Грамоти Патріарха Московського і всієї Русі Олексія II від 27 жовтня 1990 року».

Відтак аналіз Статуту про управління УПЦ щодо церковно-канонічного зв'язку цієї інституції із РПЦ (Московським патріархатом) вимагає аналізу згаданої Грамоти.

Попередні висновки щодо цього документу:

Статут про управління УПЦ у редакції від 27.05.2022 у Розділі I п. 1 буквально повторює норми Статуту РПЦ (Глава X, пп. 2, 3), де сказано:

п. 2. «УПЦ надано незалежність та самостійність у її управлінні відповідно до Визначення Архієрейського Собору РПЦ 25—27 жовтня 1990 р. «Про УПЦ».

п. 3. «У своєму житті та діяльності УПЦ керується Визначенням Архієрейського Собору РПЦ 1990 р. «Про Українську Православну Церкву», Грамотою Патріарха Московського і всієї Русі 1990 р. та Статутом Української

Православної Церкви, який затверджується її Предстоятелем і схвалюється Патріархом Московським і всієї Русі».

З тією різницею, що з нової редакції Статуту про управління УПЦ вилучено норму про «схвалення Патріархом Московським і всієї Русі» Статуту про управління УПЦ у нових редакціях, а також згадку про керування Визначеннями Архієрейського Собору РПЦ 1990 року.

Проте можна констатувати, що норми «керування Визначеннями Архієрейського Собору РПЦ 1990 року» та «схвалення Патріархом Московським і всієї Русі» залишаються чинними у Статуті РПЦ, де водночас не визначено порядок і процедуру схвалення — усно чи письмово, в приватному порядку чи під час офіційного засідання керівного органу тощо.

Окремого розгляду вимагає процедура скликання Собору УПЦ та його статус. Синод УПЦ скликав на 27.05.2022 не Собор, а непередбачену Статутом про управління УПЦ «церковну нараду», делегати якої упродовж одного дня стали делегатами Собору (що ставить під сумнів його легітимність). Відтак нині чинна для УПЦ редакція її Статуту про управління була прийнята на Соборі у Феофанії 27.05.2022 із порушенням норм чинної на той час редакції Статуту.

За цим Статутом делегатами на Собор мають бути всі єпископи УПЦ, а також представники священства і мирян (Розділ II Статуту про управління УПЦ), які традиційно обираються за попередньо визначеною процедурою і квотами на єпархіальних зборах. Зібрання УПЦ зі статусом дорадчої конференції («церковної наради») мало іншу процедуру обрання та відповідальності за представництво. Відтак рішення Синоду та Архієрейського Собору про те, щоб вважати делегатів на «церковну нараду» делегатами на Собор, є сумнівним щодо його легітимності. Тому рішення про скликання Собору в такому складі є нелегітимними з точки зору положень чинної на той час редакції Статуту про управління УПЦ та усталеної традиції, яка склалася щодо обрання делегатів на Собор.

Це також може означати, що для РПЦ донині УПЦ де-факто вважається такою, що має попередню редакцію Статуту, де усі згадування про зв'язок з РПЦ не вилучено з тексту. Також, коли збирається Собор, який мав би наприкінці затвердити самостійність УПЦ та розірвати зв'язки з РПЦ, такі рішення мають бути попередньо проголосовані на єпархіальних зборах, коли обираються делегати на Собор від священства і мирян. Це дозволяє мати уявлення про позицію священників кожної єпархії: чи підтримують вони насправді принципові зміни у статусі УПЦ, які б запроваджувалися Собором.

6.2. «Грамота Олексія II, Божою милістю Патріарха Московського і всієї Русі Митрополиту Київському і всієї України Філарету» від 27.10.1990.

Основні положення цього документу:

- (Перший абзац) Грамота видана на основі діянь Архієрейського Собору РПЦ — Московського патріархату 25—27 жовтня 1990 року як відповідь на запит українських архієреїв від 09 липня 1990 року.

- (Другий абзац, перша частина) Грамотою встановлюється «незалежна і самостійна у своєму управлінні» Православна Українська Церква, а митрополит Філарет призначається її предстоятелем.

- (Другий абзац, друга частина) Православна Українська Церква буде керуватися «згідно Божественних і священних канонів і успадкованих від святих отців звичаїв Кафолічної Православної Церкви і визначень цього Архієрейського Собору».

- (Третій абзац) «Українська Православна Церква з'єднана через нашу Російську Православну Церкву з Єдиною Святою, Соборною і Апостольською Церквою».

Попередні висновки щодо цього документу:

УПЦ надано статус «незалежна і самостійна у своєму управлінні». Проте православне канонічне право не оперує таким поняттям, на відміну від понять «автокефальна» або «автономна» церква. Повністю «незалежною в управлінні» є лише автокефальна церква, яка на підтвердження свого статусу отримує відповідний документ (томос).

Усі інші, крім автокефальної церкви, православні церковні утворення (автономна церква; «самоуправна церква»; «незалежна і самостійна у своєму управлінні» церква; «самоуправна з правами широкої автономії» церква; екзархат; митрополичий округ; об'єднання єпархій; окремі єпархії; вікаріатства тощо) є структурними підрозділами своєї материнської церкви з тим чи іншим ступенем самостійності у своїй діяльності. Права й обов'язки цих релігійних організацій так чи інакше визначаються у статуті материнської церкви та статутах підлеглих релігійних організацій. І це є ключовою ознакою статусу підлеглої релігійної організації.

Ознака залежності УПЦ вбачається і в тому, що вона «з'єднана» з «Єдиною Святою, Соборною й Апостольською Церквою», тобто зі Вселенським православ'ям, «через Російську Православну Церкву». Наслідком цього є не лише доктринальна єдність УПЦ із Вселенським православ'ям через посередництво РПЦ, але й залежність у проведенні міжцерковної і міжрелігійної політики від свого релігійного центру та пряма вказівка на те, що УПЦ має «канонічний» статус лише через і завдяки Московському патріархатові.

Це принципово інакша модель «з'єднання», ніж єдність зі Вселенським (Константинопольським) Престолом, на яку вказують, наприклад, «Грамота Церкві Московського царства» та томоси Константинопольського патріарха Болгарській, Грузинській, Елладській, Румунській, Сербській, Православній Церкві України та іншим православним церквам. Якщо у другому випадку вказується на закінчену дію та спосіб, в який нововизнана помісна церква стає частиною Повноти православ'я, то у першому йдеться про стан, тобто про те, що УПЦ є частиною Повноти православ'я саме через РПЦ, постійно з'єднується зі Вселенською православною повнотою лише завдяки Грамоті.

Формулювання Грамоти вимагають дослідити і рішення Архієрейського Собору РПЦ, що відбувся 25—27 жовтня 1990 року. Адже, згідно з Грамотою, УПЦ має керуватися «визначеннями цього Архієрейського Собору».

6.3. Дослідивши рішення Архієрейського Собору РПЦ від 25—27 жовтня 1990 року, Експертна група виділила два пункти, які безпосередньо стосуються статусу УПЦ:

- п. 3. «Предстоятель УПЦ обирається українським єпископатом і благословляється Святішим Патріархом Московським і всієї Русі»;

- п. 8. «Митрополит Київський і всієї України, як Предстоятель УПЦ, є постійним членом Священного Синоду Російської Православної Церкви».

Попередні висновки щодо цього документу:

- Несамостійність поставлення (легітимізації) предстоятеля УПЦ — його повинен легітимізувати (благословити) Московський патріарх. Спосіб «благословення» не визначено, відтак це може бути приватний, непублічний захід.

- Вхідження на постійній основі предстоятеля УПЦ до керівного органу Московського патріархату є обов'язковим.

6.4 Аналіз чинного Статуту РПЦ (редакція від 2017 р.) засвідчив наявність окремої Глави X (<http://www.patriarchia.ru/db/text/5082273.html>) (Додаток 20), яка присвячена статусу УПЦ як «самоврядної з правами широкої автономії». Зазначимо, що цей окремий розділ, присвячений статусу УПЦ, не міг бути доданий до Статуту РПЦ без відома митрополита Київського і всієї України Онуфрія. Відповідно, Архієрейський Собор РПЦ (29 листопада — 7 грудня 2017 р.) затвердив нову редакцію Статуту РПЦ, зокрема, й завдяки голосуванню всіх українських архієреїв.

Зокрема, Статут РПЦ визначає УПЦ частиною Московського патріархату, яка має такі права та зобов'язання:

1. УПЦ є самоврядною з правами широкої автономії.

2. УПЦ надано незалежність та самостійність в її управлінні відповідно до Визначення Архієрейського Собору РПЦ 25—27 жовтня 1990 р. «Про Українську Православну Церкву».

3. У своєму житті та діяльності УПЦ керується Визначенням Архієрейського Собору РПЦ 1990 р. «Про Українську Православну Церкву», Грамотою Патріарха Московського і всієї Русі 1990 року та Статутом Української Православної Церкви, який затверджується її Предстоятелем і Патріархом Московським і всієї Русі.

4. Органами церковної влади та управління УПЦ є її Собор і Синод, очолювані її Предстоятелем, який має титул «Блаженніший митрополит Київський та всієї України». Центр управління УПЦ розташований у місті Києві.

5. Предстоятель УПЦ обирається єпископатом УПЦ та благословляється Святішим Патріархом Московським та всієї Русі.

6. Ім'я Предстоятеля поминається у всіх храмах УПЦ після імені Патріарха Московського та всієї Русі.

7. Архієреї УПЦ обираються її Синодом.

8. Рішення про утворення чи скасування єпархій, що входять до УПЦ, та про визначення їх територіальних кордонів приймаються її Синодом з подальшим затвердженням Архієрейським Собором.

9. Архієреї УПЦ є членами Помісного та Архієрейських Соборів та беруть участь у їх роботі відповідно до розділів II та III цього Статуту та у засіданнях Священного Синоду.

10. Рішення Помісного та Архієрейського Соборів РПЦ є обов'язковими для УПЦ.

11. Рішення Священного Синоду діють в УПЦ з урахуванням особливостей, які визначаються самостійним характером її управління.

12. В УПЦ діє власна найвища церковно-судова інстанція. При цьому суд Архієрейського Собору є церковним судом найвищої інстанції для УПЦ. У межах УПЦ такі канонічні заборони, як довічна заборона у священнослужінні, виверження із сану, відлучення від Церкви, накладаються єпархіальним архієреєм із подальшим утвердженням митрополитом Київським і всієї України та Синодом УПЦ.

13. УПЦ отримує святе миро від Патріарха Московського та всієї Русі.

Попередні висновки щодо цього документу.

УПЦ є структурним підрозділом РПЦ, що підтверджується наявністю окремої глави в Статуті РПЦ, присвяченої цій церкві. Наявність такої глави схвалили архієреї УПЦ, які проголосували за це у складі Архієрейського Собору РПЦ у грудні 2017 року. Наявність окремої глави у Статуті РПЦ не було дезавуєвано чи якимись чином оскаржено на Соборі УПЦ 27.05.2022.

Залежність УПЦ від РПЦ впливає також із таких пунктів Статуту РПЦ:

а). «Незалежність та самостійність в управлінні» — статус, передбачений для УПЦ Статутом РПЦ (Глава X, п. 2). Однак такий статус не є ознакою відокремлення УПЦ від РПЦ чи ознакою абсолютно незалежної церковної структури.

б). Твердження, що «Центр управління УПЦ розташований у місті Києві», не засвідчує якусь «незалежність» УПЦ від свого центру в державі-агресорі, оскільки таке трактування прописане у Статуті РПЦ (Глава X, п. 4), який загалом чітко визначає УПЦ структурним підрозділом РПЦ, а, отже, передбачає і визначає можливість впливу керівних органів РПЦ на цей «центр управління» (Глава X, пп. 8, 10, 12 Статуту РПЦ).

в). Рішення керівних органів РПЦ є обов'язковими для УПЦ (Глава X, п. 10). Лише рішення Синоду РПЦ можуть виконуватися в УПЦ варіативно, із урахуванням специфіки «самостійності її управління» (Глава X, п. 11).

г). Церковним судом найвищої інстанції для УПЦ є Помісний чи Архієрейський Собори РПЦ (Глава X, п. 12).

д). Архієреї УПЦ входять до найвищих керівних органів РПЦ (Помісний та Архієрейський Собори), зобов'язані брати участь у їх роботі (Глава X, п. 9) та в такий спосіб впливають (через індивідуальні голосування) на остаточні рішення цих керівних органів.

6.5 Лист митрополита Онуфрія Голові ДЕСС від 01.06.2022 № 0405.

Головні тези листа, що стосуються Релігієзнавчої експертизи:

- На Соборі УПЦ від 27.05.2022 «були внесені доповнення та зміни до Статуту про управління УПЦ, які свідчать не тільки про адміністративну незалежність, яка й до цього існувала згідно з Грамотою (Томосом) Патріарха Московського і всієї Русі Олексія II від 27 жовтня 1990 року, а й про повну канонічну самостійність УПЦ та відмежування від Московського патріархату» (с. 1).

- «Зі Статуту про управління УПЦ були вилучені всі пункти про зв'язок УПЦ з РПЦ» (с. 1).

- «Митрополит Київський припинив членство у Священному Синоді РПЦ» (с. 1).

- «За богослужінням у всіх храмах і монастирях УПЦ не поминається ім'я Патріарха Московського і всієї Русі» (с. 1).

- «Керівний центр УПЦ знаходиться у м. Києві» (с. 1).

- «На Соборі розглядалися питання про відновлення миротворіння у м. Києві та відкриття українських православних парафій за кордоном у прямому підпорядкуванні УПЦ для громадян України, що є ознаками незалежної Церкви» (с. 1—2).

Попередні висновки щодо цього документу:

- Погоджуючись загалом із тезою про те, що «зі Статуту про управління УПЦ були вилучені всі пункти про зв'язок УПЦ з РПЦ», зауважимо, що підписант листа жодного разу не вжив поняття «автокефалія» чи «автономія». Проте лише співвідношення із цими термінами може насправді показати нинішній реальний стан канонічних та юридичних відносин між УПЦ та РПЦ. Тому всі апеляції до «адміністративної незалежності» чи «повної канонічної самостійності» — це апеляції до станів, які жодним чином не визначені у канонах та традиції Православної Церкви, а тому стосуються лише внутрішньоцерковних відносин (між частинами і цілим).

- Грамоту митрополит Онуфрій називає «Томосом», як це було у попередніх редакціях Статуту РПЦ (Див., наприклад, розділ VIII, п. 17 — «Самоврядні Церкви» — <http://www.patriarchia.ru/db/text/419782.html>)

(Додаток 14), де стверджувалося: «У своєму житті і діяльності вона [УПЦ] керується Томосом Патріарха Московського і всієї Русі 1990 року та Статутом УПЦ, який затверджується її Предстоятелем і схвалюється Патріархом Московським і всієї Русі».

Існує грецька еклезіологічна традиція важливі церковні документи називати томосами (від грец. «τόμος» – указ, декрет, послання предстоятеля Помісної православної церкви у питаннях церковного устрою). Проте, по-перше, ця традиція не є характерною для РПЦ, де томосами називали лише грамоти про автономію чи автокефалію. Це підтверджується тим, що у чинній редакції Статуту РПЦ цей термін замінено на термін «грамота». По-друге, після отримання Томосу Православною Церквою України українське суспільство сприймає цей термін як такий, що надає Церкві автокефального статусу. Автор листа, називаючи Грамоту Московського патріарха «томосом», прагне урівняти ці два документи. Але Грамота Московського патріарха свідчить не про автокефалію чи автономію УПЦ, а про те, що УПЦ в межах РПЦ наділяється невластивими канонічному праву правами «широкої автономії».

- Зміна статусу УПЦ на автокефальний (повна незалежність) передбачає вчинення низки дій канонічного характеру, про які у листі не згадано (і які не були здійснені станом на січень 2023 року), хоча вони були б справжнім підтвердженням тези про те, що УПЦ проголосила «повну канонічну самостійність» у значенні «розірвала відносини із центром у державі-агресорі». Проте автор листа пише лише про «відмежування» від Московського патріархату, що мовою еклезіології означає процес внутрішньоцерковних відносин, але не означає набуття УПЦ статусу автокефалії церкви, незалежної від РПЦ.

- Твердження митрополита Онуфрія, викладене у листі до Голови ДЕСС, про «припинення» членства у Синоді РПЦ не отримало документального підтвердження, відомого Експертній групі. Синод РПЦ з червня 2022 року не публікує списку своїх членів і списку учасників, які беруть участь у засіданнях. Також до кінця серпня 2022 року було чинним рішення Синоду РПЦ про участь у його роботі митрополита Антонія Паканича як непостійного члена Синоду РПЦ. І від митрополита Антонія Паканича також не було офіційних листів до керівництва РПЦ із повідомленням про вихід чи неможливість подальшого членства у Синоді РПЦ після рішень Собору УПЦ 27.05.2022. (<http://www.patriarchia.ru/db/text/5877584.html>) (Додаток 16).

- Наведені у листі тези щодо самостійності не можуть вважатися такими, що підтверджують цю самостійність. Це стосується таких ознак:

а). Мироваріння. Лише шість із шістнадцяти автокефальних Церков, зазначених у Диптиху, самостійно варять миро. Кілька століть у Києво-Печерській Лаврі варили миро, проте це не означало, що Київська митрополія мала «незалежний» чи «автокефальний» статус. Причиною мироваріння була практична потреба у мирі та значні труднощі з його доставкою із церковного центру. Більшість автокефальних церков, включно із давніми

Олександрійським, Антіохійським та Єрусалимським патріархатами, миро не варять самостійно, а отримують його із Константинопольського патріархату, що є певним символом єдності православ'я.

б). Відкриття православних парафій для біженців з України за кордоном. Це жодним чином не свідчить про наявність якогось особливого статусу у церкви, який би можна було характеризувати як автокефальний чи автономний.

- Непоминання за богослужінням у храмах і монастирях УПЦ Московського патріарха Кирила теж не є свідченням повної незалежності УПЦ. В УПЦ така практика склалася ще у 90-х роках минулого століття. Як стверджує керуючий справами УПЦ митрополит Антоній Паканич, «ще з 90-х років склалася практика: якщо поминання патріарха може призвести до якихось суперечок чи протистоянь, священнику дозволяється його не поминати. До речі, на це було отримано благословення Святішого патріарха Алексія II» (<https://glavcom.ua/interviews/keruyuchiy-spravami-upc-mp-brmitropolit-antoniya-pislya-zmini-vladi-stalo-legshe-648317.html>, 23.12.2019, Главком). Згідно з православними канонами і усталеною традицією, достатньо того, щоб свого патріарха поминав лише предстоятель УПЦ.

- Водночас членам Експертної групи невідомі документи, які би свідчили про вихід УПЦ зі складу РПЦ, а саме ті, які б проголошували/повідомляли про:

- а) проголошення автокефалії чи автономії УПЦ;
- б) самоусвідомлення УПЦ як цілковито самостійної еклезіальної одиниці;
- в) вихід предстоятеля та ієрархів УПЦ зі складу Синоду РПЦ і з Синодальних структур РПЦ;
- г) втрату чинності для УПЦ статей Статуту РПЦ, якими зафіксовано її підлеглий статус у складі РПЦ.

Відсутність таких документів може опосередковано вказувати на наявність підпорядкування у відносинах УПЦ та РПЦ.

6.6. Лист митрополита Онуфрія Голові ДЕСС від 28.09.2022 № 0838.

Головні тези листа, що стосуються теми розгляду:

- «УПЦ отримала самостійність і незалежність у своєму управлінні від Руської Православної Церкви і через неї також отримала з'єднання з Єдиною Святою Соборною і Апостольською Церквою, тобто з іншими Православними Церквами» (с. 1).

- «УПЦ контактує з іншими Помісними Православними Церквами безпосередньо» (с. 2).

- Формулювання Грамоти Патріарха Московського і всієї Русі Алексія II від 27 жовтня 1990 року «УПЦ з'єднана через нашу Руську Православну Церкву з Єдиною Святою, Соборною і Апостольською Церквою» ... «не передбачає будь-якого адміністративного підпорядкування або залежності УПЦ від РПЦ» (с. 2).

- «Митрополит Київський припинив членство у Священному Синоді РПЦ» (с. 2—3).

Попередні висновки щодо цього документу:

- Теза, що УПЦ отримала «самостійність і незалежність у своєму управлінні» від РПЦ і через неї отримала з'єднання із Вселенським православ'ям, цілком відповідає дійсності, оскільки таке положення міститься у Статуті РПЦ (Глава X, пп. 2—3). Наразі Експертній групі невідомий жодний документ жодної Помісної Православної Церкви, яким би УПЦ визнавалася як самостійна (автокефальна) церква.

- УПЦ не контактує з іншими Помісними Православними Церквами безпосередньо, а лише як частина РПЦ, оскільки її визнаний канонічний статус — це об'єднання епархій Московського патріархату на території України: «Nevertheless, in a spirit of pastoral sensitivity, we temporarily tolerate the existence of the Ukrainian hierarchs under Russia, not as local ruling bishops, but merely as titular or residing hierarchs in Ukraine, according to canon 8 of I Nicaea, hoping that, God willing, they will soon unite with the local Church.

For this reason, His Eminence Onuphrios is no more considered as the canonical Metropolitan of Kyiv, but as a hierarch residing in Kyiv, as it has been printed in the Yearbook of the Ecumenical Patriarchate for the year 2020». [«Однак, у дусі пастирської чутливості, ми тимчасово толеруємо існування українських ієрархів під Росією не як місцевих правлячих єпископів, а просто як титулярних або як ієрархів, що перебувають в Україні, згідно з 8-м правилом I Нікейського Собору, сподіваючись, що, з Божою допомогою, вони незабаром об'єднаються з помісною Церквою.

З цієї причини Його Високопреосвященство Онуфрій більше не розглядається як канонічний Митрополит Київський, але як ієрарх, що перебуває в Києві, як це і було надруковано в Щорічнику Вселенського Патріархату за 2020 рік» — *неофіційний переклад Експертної групи*]. (Офіційне роз'яснення Вселенського патріарха Варфоломія редакторам порталу Cerkvarium:

<https://cerkvarium.org/dokumenty/tserkovni/vidpovid-vselenського-patriarkha-tserkvariumu-shchodo-kanonichnogo-statusu-upts-mp>) (Додаток 15).

6.7. Експертна група зазначає, що критерії відносин підпорядкування закордонному релігійному центрові, які визначені в українському законодавстві (Закон України № 987 (редакція від 15.03.2022), по суті викладають юридичною мовою ті критерії, що їх містить православна еклезіологія для позначення підпорядкування однієї еклезіальної одиниці іншій:

- «Входження релігійної організації (об'єднання) до релігійної організації (об'єднання)... визначається у разі наявності однієї з таких ознак:

1) у статуті (положенні) релігійної організації, що діє в Україні, містяться вказівки на входження до структури релігійної організації (об'єднання), керівний центр (управління) якої знаходиться за межами України;

2) у статуті (положенні) закордонної релігійної організації (об'єднання), керівний центр (управління) якої знаходиться за межами України в державі, яка

законом визнана такою, що здійснила військову агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України, містяться вказівки на входження до її структури релігійної організації (об'єднання), що діє на території України, а також на право прийняття статутними органами управління зазначеної закордонної релігійної організації (об'єднання) рішень з канонічних і організаційних питань, які є зобов'язуючими для релігійної організації (об'єднання), що діє на території України;

3) статутом (положенням) релігійної організації (об'єднання), керівний центр (управління) якої знаходиться за межами України в державі, яка законом визнана такою, що здійснила військову агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України, передбачене обов'язкове входження керівників (повноважних представників) релігійної організації (об'єднання), що діє на території України, до статутних органів управління зазначеної закордонної релігійної організації (об'єднання) з правом вирішального голосу» (стаття 12, частина 8).

Розглянемо під цим оглядом ознаки статусу УПЦ.

Перша ознака: у статуті релігійної організації, що діє в Україні, містяться вказівки на входження до структури релігійної організації (об'єднання), керівний центр (управління) якої знаходиться за межами України.

Ознака є чинною. Зокрема, п.1. Розділу 1 Статуту про управління УПЦ вказує на те, що УПЦ керується Грамотою Московського патріарха. Грамотою задекларовано входження УПЦ у систему Вселенського православ'я через Російську Православну Церкву, а посиланням на Визначення Архієрейського Собору РПЦ 1990 р. унормовується легітимізація керівництва УПЦ через благословення Московським патріархом та передбачається входження предстоятеля та інших ієрархів у вищі керівні органи РПЦ (Московського патріархату).

Друга ознака: у статуті закордонної релігійної організації (об'єднання), керівний центр (управління) якої знаходиться за межами України в державі, яка законом визнана такою, що здійснила військову агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України, містяться вказівки на входження до її структури релігійної організації (об'єднання), що діє на території України, а також на право прийняття статутними органами управління зазначеної закордонної релігійної організації (об'єднання) рішень з канонічних і організаційних питань, які є зобов'язуючими для релігійної організації (об'єднання), що діє на території України.

Ознака є чинною. Статут РПЦ містить Главу Х, присвячену Українській Православній Церкві, де й зазначено всі ті норми, які нині відображено у Статуті про управління УПЦ. Наявність окремої глави у Статуті РПЦ засвідчує, що РПЦ розглядає УПЦ своїм структурним підрозділом. Наявність такої глави у 2017 році була схвалена (проголосована) архієреями УПЦ як членами

Архієрейського Собору РПЦ. Наявність окремої глави у Статуті РПЦ не була дезавуїрована чи якимись чином оскаржена на Соборі УПЦ 27.05.2022.

Третя ознака: статутом релігійної організації (об'єднання), керівний центр (управління) якої знаходиться за межами України в державі, яка законом визнана такою, що здійснила військову агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України, передбачене обов'язкове входження керівників (повноважних представників) релігійної організації (об'єднання), що діє на території України, до статутних органів управління зазначеної закордонної релігійної організації (об'єднання) з правом вирішального голосу.

Ознака є чинною. У Статуті РПЦ є чіткі вказівки про входження архієреїв УПЦ до складу Помісного та Архієрейського Соборів РПЦ (Глава X, п. 9). Це — найвищі керівні органи РПЦ (Московського патріархату). Голосування архієреїв є персональним та таємним, а відтак, може бути вирішальним під час прийняття рішень із питань, що розглядаються.

На офіційному вебсайті РПЦ біографії всіх архієреїв УПЦ подані як біографії архієреїв РПЦ (<http://www.patriarchia.ru/db/persons/5412171/>) (Додаток 13).

Згідно з Грамотою предстоятель УПЦ є постійним членом Синоду РПЦ (п. 8. Визначення «Про УПЦ» Архієрейського Собору РПЦ від 25—27 жовтня 1990 р.). Синод РПЦ — це керівний орган управління РПЦ (Московським патріархатом) у період між Архієрейськими та Помісними Соборами (п. 1. Глави V Статуту РПЦ).

Крім того, уже після прийняття нової редакції Статуту про управління УПЦ (від 27.05.2022), рішеннями Синоду РПЦ було включено кліриків УПЦ до синодальних органів Московського патріархату. Це може опосередковано свідчити про збереження відносин підлеглості. Зокрема:

- До складу Комісії Московського патріархату «У справах старообрядницьких парафій та взаємодії зі старообрядництвом» включено кліриків УПЦ: митрополита Тульчинського і Брацлавського Іонафана (Єлецьких) та архімандрита Ахілу (Шахтаріна) (Рішення Синоду РПЦ від 13.10.2022, журнал 114, <http://www.patriarchia.ru/db/text/5966901.html>) (Додаток 9). Згадана Комісія є синодальним органом (структурний підрозділ виконавчої вертикалі РПЦ).

- До складу Видавничої Ради РПЦ на період 2023—2026 років було включено протоієрея Володимира Савельєва, голову Видавничого відділу УПЦ (Рішення Синоду РПЦ від 29.12.2022, Журнал № 142, <http://www.patriarchia.ru/db/text/5989206.html>) (Додаток 10). Зауважимо, що ця Видавнича Рада є синодальним органом і побудована за принципом виконавчої вертикалі. До Ради входять представники структурних підрозділів РПЦ (Московського патріархату). Зазначимо, що протоієрей Володимир Савельєв є єдиним, хто висловив протест проти включення його до Видавничої Ради РПЦ. Проте у своєму протесті він ніяк не зазначив того факту, що УПЦ є самостійною Церквою, відмінною від РПЦ, і тому він не може брати участі у

роботі керівних органів іншої Церкви. Клірик навів інші причини своєї відмови (непогодження питання із ним та агресія Росії) (<https://news.church.ua/2022/12/31/svyashhennik-upc-visloviv-protest-cherez-jogo-vklyuchennya-vidavnichoji-radi-rpc/>) (Додаток 11).

Усвідомлюючи той факт, що члени УПЦ від початку широкомасштабної агресії Росії проти України можуть не мати впливу на бажані/небажані для них рішення керівних органів РПЦ, Експертна група звертає увагу на обставини, які видаються принциповими з огляду на мету Релігієзнавчої експертизи:

- Найвищі органи церковної влади та управління УПЦ у жодний спосіб не відреагували на зміну структури своєї Церкви. А саме, на захоплення керівництвом РПЦ низки єпархій УПЦ. Так, ієрархи, які офіційно перейшли у пряме підпорядкування Московському патріархові (07 червня 2022 року Джанкойська, Сімферопольська та Феодосійська єпархії прийняті у «безпосереднє канонічне та адміністративне підпорядкування Патріарху Московському та всієї Русі та Священному Синоду Російської Православної Церкви», Журнал № 59 Синоду РПЦ від 07.06.2022, <http://www.patriarchia.ru/db/text/5934527.html>) (Додаток 17), залишаються членами керівних органів УПЦ. Наприклад, митрополит Сімферопольський і Кримський Лазар Швець, глава Кримської митрополії РПЦ, залишається постійним членом Синоду УПЦ (<https://sinod.church.ua/pro-sinod/sklad/>) (Додаток 12), а єпископи Кримської митрополії РПЦ є членами Собору єпископів УПЦ, оскільки залишаються у складі правлячих та вікарних архієреїв УПЦ (<https://church.ua/pravyashhie-arxierei/>) (Додаток 19); <https://church.ua/vikarnye-arxierei/>) (Додаток 18). Це фактично вказує на вплив представників Московського патріархату, які перебувають у безпосередньому адміністративному підпорядкуванні Московського патріарха, на прийняття рішень найвищими органами церковної влади та управління УПЦ.

- Вхідження кліриків УПЦ до складу синодальних відділів РПЦ уже після прийняття Статуту про управління УПЦ 27.05.2022 не отримало жодної оцінки предстоятеля і Синоду УПЦ.

Так само не було жодної заяви жодного архієрея УПЦ про вихід зі складу Архієрейського чи Помісного Собору РПЦ, а також і публічної заяви предстоятеля УПЦ митрополита Онуфрія про вихід зі складу Синоду РПЦ (хоча він про це стверджував у своїх листах до Голови ДЕСС).

Відсутність документів, які би свідчили про вихід представників УПЦ із керівних органів управління РПЦ, та відсутність заперечень проти нових включень представників УПЦ до керівних органів РПЦ може свідчити про те, що УПЦ продовжує бути частиною РПЦ.

7. Встановлені експертизою обставини

7.1. Статут про управління УПЦ, прийнятий на Соборі УПЦ 27.05.2022, у Розділі 1 (п. 1.) буквально повторює положення Статуту РПЦ (Глава X, пп. 2—

3), в яких декларується «незалежність та самостійність» УПЦ, а також облаштування устрою УПЦ відповідно до Грамоти Московського патріарха від 1990 року. Така текстуальна узгодженість свідчить про те, що Собор УПЦ 27.05.2022 не вийшов за межі, означені чинним Статутом РПЦ (2017 року). Водночас Статут РПЦ визначає УПЦ як складову частину Московського патріархату.

7.2. Статус «незалежна і самостійна у своєму управлінні», який надано УПЦ Грамотою Московського патріарха (від 27.10.1990), відсутній у православних канонах, які оперують лише поняттями «автокефальна» або «автономна» у значенні повністю або частково самостійних Церков. Повністю незалежний статус отримує лише автокефальна Церква, що підтверджується відповідним документом (томосом). Всі інші статуси надаються структурним підрозділам материнської церкви, з наданням того чи іншого ступеня самостійності у своїй діяльності. Права і обов'язки цих релігійних організацій детально визначаються статутом материнської церкви. Це є ключовою ознакою наявності церковно-канонічного зв'язку УПЦ з РПЦ, а саме: Статутом РПЦ насправді передбачено існування відносин підлеглості релігійного об'єднання УПЦ як частини релігійному об'єднанню РПЦ як цілому. Статут про управління УПЦ містить посилання на Грамоту Патріарха Московського і всієї Русі Олексія II від 27 жовтня 1990 р. як таку, що визначає статус УПЦ. Але Грамота передбачає з'єднання із РПЦ і не передбачає існування УПЦ як самостійної, окремої від РПЦ автокефальної помісної Церкви.

Експертній групі не відомі факти заперечення керівництвом УПЦ таких обставин. Означена у Грамоті «з'єднаність» із Вселенським православ'ям «через Російську (Руську) Православну Церкву» вказує не лише на залежність від РПЦ у проведенні міжцерковної і міжрелігійної політики, але й пряму вказівку на те, що «канонічний» статус УПЦ має лише через з'єднаність із РПЦ.

7.3. Статус УПЦ як підпорядкованої частини РПЦ також визначено у чинній редакції Статуту РПЦ (Глава X).

Наявність окремої глави у Статуті РПЦ, присвяченої УПЦ, вказує на статус УПЦ як структурного підрозділу РПЦ. Ця глава не була дезавуйована чи якимсь чином оскаржена на Соборі УПЦ 27.05.2022.

7.3.1. Статут РПЦ передбачає статус «незалежної та самостійної в управлінні» для УПЦ (Глава X, п. 2). Такий статус не трактується РПЦ як ознака відокремленої чи абсолютно незалежної церковної структури.

7.3.2. Твердження, що «Центр управління УПЦ розташований у місті Києві», не свідчить про «незалежність» УПЦ від центру в державі-агресорі, оскільки таке трактування допускається Статутом РПЦ (Глава X, п. 4), який загалом чітко визнає УПЦ структурним підрозділом РПЦ, а отже, передбачає можливість впливу керівних органів РПЦ на цей київський «центр управління» (пп. 8, 10, 12 Статуту РПЦ).

7.3.3. Рішення керівних органів РПЦ є обов'язковими для УПЦ (Глава X, п. 10).

7.3.4. Церковним судом найвищої інстанції для УПЦ є Помісний чи Архієрейський Собори РПЦ (Глава X, п. 12).

7.3.5. Всі архієреї УПЦ входять до найвищих керівних органів РПЦ (Помісний та Архієрейський Собори) та зобов'язані брати участь у їх роботі (Глава X, п. 9).

7.4. Дослідивши надану ДЕСС позицію УПЦ щодо витрактування питань, пов'язаних із наявністю чи відсутністю церковно-канонічного зв'язку УПЦ із Московським патріархатом (Листи митрополита Онуфрія Голові ДЕСС: від 01.06.2022 № 0464 та від 28.09.2022 № 0838), Експертна група зазначає про таке:

7.4.1. У наданих роз'ясненнях УПЦ щодо витрактування свого канонічного статусу митрополит Онуфрій не оперує канонічним і усталеним для означення повної незалежності у православної еклезіології поняттям «автокефалія». Не вживається навіть поняття «автономія», що означає стан часткової залежності. Заяви про «адміністративну незалежність», «повну канонічну самостійність» чи «відмежування від Московського патріархату» стосуються лише внутрішньоцерковних відносин між частинами однієї церкви та не свідчать про набуття УПЦ статусу релігійної організації, незалежної від РПЦ.

7.4.2. Зміна статусу УПЦ на «повну незалежність» (в розумінні «автокефалії»), як це декларується у роз'ясненнях для ДЕСС, передбачає вчинення низки дій канонічного характеру:

- розсилка Мирних грамот предстоятелям інших помісних православних Церков, тобто офіційне повідомлення про зміну відносин підпорядкування РПЦ на рівноправні відносини самостійних Церков;

- прохання до всіх помісних Церков визнати новий статус УПЦ;

- пропозиції щодо моделей співіснування з ПЦУ тощо.

Про ці дії у листах до ДЕСС не згадано, вони не були здійснені станом на січень 2023 року.

7.4.3. Твердження митрополита Онуфрія у листах до Голови ДЕСС про припинення членства у Синоді РПЦ не мають документальних підтверджень. Документи (розпорядження, рішення, заяви, листи, рапорти, звернення, укази, міркування Синоду УПЦ тощо) з цього приводу відсутні. Також не відомо про те, що УПЦ зверталася до РПЦ з повідомленням про вихід митрополита Онуфрія зі складу Синоду РПЦ. Синод РПЦ з червня 2022 р. не публікує списку своїх членів, керівництво РПЦ жодним чином не прокоментувало це непублічне бажання митрополита.

7.4.4. Непоминання за богослужінням у храмах і монастирях УПЦ Московського патріарха Кирила теж не є свідченням повної незалежності УПЦ. Згідно з православними канонами і усталеною традицією, достатньо того, щоб цього патріарха поминав лише предстоятель УПЦ.

7.4.5. Відновлення миротворіння у Києві не є ознакою «незалежної» чи навіть «автокефальної» церкви.

7.4.6. Факти відкриття православних парафій для громадян України, які перебувають за кордоном, не підтверджують наявності якогось особливого статусу в церкві, який би можна було охарактеризувати як наближений до автокефального чи автономного.

7.5. Вселенське православ'я не вважає УПЦ автокефальною (відмінною від РПЦ) структурою і УПЦ не вважає за необхідне цю ситуацію змінювати з огляду на таке:

- Константинопольський патріархат вважає ієрархів УПЦ не місцевими правлячими єпископами, а лише російськими архієреями, що мають резиденцію в Україні.

- Жодна Помісна православна Церква не визнала УПЦ відмінною від РПЦ церквою.

- Відсутні будь-які документи, видані керівними органами РПЦ, що засвідчували б автокефальний чи автономний статус УПЦ. Всі заяви і декларації очільників та представників УПЦ про «незалежність» чи «самостійність» цілком вкладаються у норми чинної редакції Статуту РПЦ, який визначає УПЦ структурним підрозділом РПЦ.

- УПЦ не вчинила жодних канонічних дій щодо співпраці з іншими Помісними православними церквами, які б підтверджували наявність реального, а не декларативного наміру виходу УПЦ зі складу РПЦ.

- УПЦ ускладнила відносини із тими церквами, які встановили евхаристійне єднання із Православною Церквою України. Зокрема, слідом за РПЦ, УПЦ розірвала евхаристійне спілкування із Константинопольською, Олександрійською, Кіпрською та Елладською церквами (жодна інша Церква, крім РПЦ, цього не зробила). Собор 27.05.2022 року спеціальним рішенням (п. 5 Постанови Собору) (Додаток 8) затвердив ці рішення, що є нелогічним за умови проголошення реального розриву із РПЦ та намагання налагодити самостійне, відмінне від РПЦ, існування.

7.6. На основі критеріїв відносин підпорядкування закордонному релігійному центрові, які містяться в українському законодавстві (Закон України № 987 (редакція від 15.03.2022), підтверджених Конституційним судом України (Рішення № 4-р/2022 від 27.12.2022), УПЦ цілком і повністю підпадає під усі три визначені у ч. 8 ст. 12 Закону України № 987 критерії належності релігійної організації закордонному релігійному центрові. Відтак УПЦ цілком відповідає ознакам релігійної організації, керівний центр якої знаходиться за межами України, в державі-агресорі.

УЗАГАЛЬНЕНИЙ ВИСНОВОК
релігієзнавчої експертизи
Статуту про управління Української Православної Церкви
на наявність церковно-канонічного зв'язку
з Московським патріархатом (Російською Православною Церквою)

Експертна група дійшла таких висновків:

1. Прийняття нової редакції Статуту про управління УПЦ (від 27.05.2022) та Постанови Собору УПЦ не призвели до розриву церковно-канонічного зв'язку Української Православної Церкви із Російською Православною Церквою. Статус УПЦ як структурного підрозділу РПЦ, що користується певними правами самостійності, але не утворює автокефальну Церкву, залишається незмінним.

2. УПЦ відносно РПЦ має церковно-канонічний зв'язок частини із цілим. Відносини УПЦ з РПЦ не є відносинами однієї самостійної (автокефальної) церкви з іншою самостійною автокефальною церквою. УПЦ також не має статусу автономної Церкви, який би визнавався іншими церквами, а, отже, з точки зору еkleзіології та канонічного права є структурним підрозділом РПЦ, що має окремі права самостійного утворення без власної канонічної суб'єктності.

3. Нинішня діяльність чи бездіяльність найвищих органів церковної влади та управління УПЦ свідчить про те, що УПЦ продовжує перебувати відносно РПЦ у відносинах підпорядкування. Вона не діє як самостійна (автокефальна) Церква і не проголошує власної самостійності (автокефалії). Жодних документів чи дій, які би свідчили про трансформацію УПЦ в самостійну відносно РПЦ релігійну організацію, членами Експертної групи не виявлено.

Голова Експертної групи

Олександр САГАН

Секретар Експертної групи

Вікторія КОЧУБЕЙ